

ԱՌՈՂՋԱՊԱՐԱԿԱՆ

ՄՐՏԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼՈՒ ԵՒ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑ ԱՐ

ՏՕՔԹ. Մ. ՃԵՐԹՐԸԼ

Ողբերգական բան է տեսնել ուժեղ ծաղկումի մեջ ընտանեկան ու ընկերային պատասխանատու թիւնները տէր մարդ մը, որ յանկարծ գոհ կ'երթայ սրտի տագնապին: Աւելի եւս ողբերգական կ'ըլլայ, եթէ գիտնանք, արդի գիտութեան լոյսին տակ, որ այս արկածէն կարելի էր խուսափիլ, կամ առնուազն հեռացնել զայն, կանխարգելիչ անհրաժեշտ միջոցներով: Իրօք, այս կարելի է նախատեսել թէ ո՞ր չափահասը կանխատրամադրուած է սրտի տագնապներու, ինչ ալ ըլլայ իր տարիքը, շատ առաջ անդամանելի վնասուածներու վերջին փուլէն: Սրտի շնչերակներու հիւանդութիւնը, քսան կամ աւելի տարիներու ներքին խմորման շրջան մը ունենալով հանդերձ, կրնայ յանկարծակի մահ պատճառել առանց ազդարար նշանի: Կարելի է նախատեսել մօտաւոր կերպով պատահելիք տագնապին ժամանակը, եթէ ենթական պէտք եղած ատեն չէ խնամուած: Բայց ինչ որ շատ աւելի կարեւոր է, կանխարգելիչ դարմանումն է, անշուշտ որ պայմանաժամը բազմաթիւ տարիներով պիտի յետաձգէ, կամ նոյնիսկ բոլորովին ջնջէ զայն:

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼ ՄՐՏԻ ՏԱԳՆԱՊ ԱՐ

Սրտի հիւանդ շնչերակներ ունեցող անձ մը լեցուն կազմ ունի, քառակուսի կզակ. ընդհանրապէս միջինէն քիչ մը կարճ կ'ըլլայ, ոսկրային զօրաւոր կազմով եւ խոշոր յօդաւորումներով: Կզակը սուր անկիւն մը կը կազմէ վզին հետ, կուրծքը գորաւոր եւ ձեռքերը լայն: Կը ձգէ գիրութեան տպաւորութիւն, կրնայ տէր ըլլալ որեւէ ասպարէզի: «Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ կիները ենթակայ չեն այս հիւանդութեան, դաշտանի դադարմէն առաջ: Այդ շրջանէն ետք, անոնց մօտ ալ անոյնքնա յաճախադէպ կը դառնայ սրտի հիւանդութիւնը, որ քայ աչրերուն): Ան հաւանաբար ըսէ ձեզի, որ իր հայրը կամ մայրը, կամ նոյնիսկ եղբայրը, սրտի գտնապներ անցուցած են. աւելի մանրամասն հարցաքննուելու պարագային, թերեւս յիշէ որ լաւ չի մարսեր որոշ ժամանակէ ի վեր, թէեւ միշտ ան աջդպէս չէ պարագայ. կրնայ ըլլալ որ յօդատապ ունենայ, շաքարախտ, կամ արեան զերծնշում:

Այսքանը արդեօք բա՞ւ է մեզի առանց կասկածի հաստատելու, որ ենթական անմիջական սպառնալիքի տակ է. անշուշտ ոչ, բայց ճամբուն վրայ ենք արդէն. հիմա պիտի անցնինք տարրալուծումներու շարքի մը, «առ հարիւր»ով չափելու համար, իր արեան սերոմին մէջ ճարպերու, քոլեսթերոլի եւ բնամիզային թթուի (աստի իւրիք) քանակը:

Վերոյիշեալ չափումներով կարելի կը դառնայ նախատեսել մեծ ճշգրտութեամբ թէ մեր ենթական սրտի տագնապ մը պատրաստելու վրայ է, կամ ոչ: Կը գործածեն «սրտային շնչերակներու չափագրեալ տախտակ»ի մեթոտը, գլուխ բերուած պրպտոզներու խումբի մը կողմէ, որ 1946էն ի վեր կ'աշխատի սրտային շնչերակներու վրայ, Հարվըրտի Համալսարանին եւ Մասաչուսեցի Կեդրոնական

Հիւանդանոցին մէջ, սրտի մեծ մասնագէտ տօքթ. Փոլ Ուայթի ղեկավարութեան տակ:

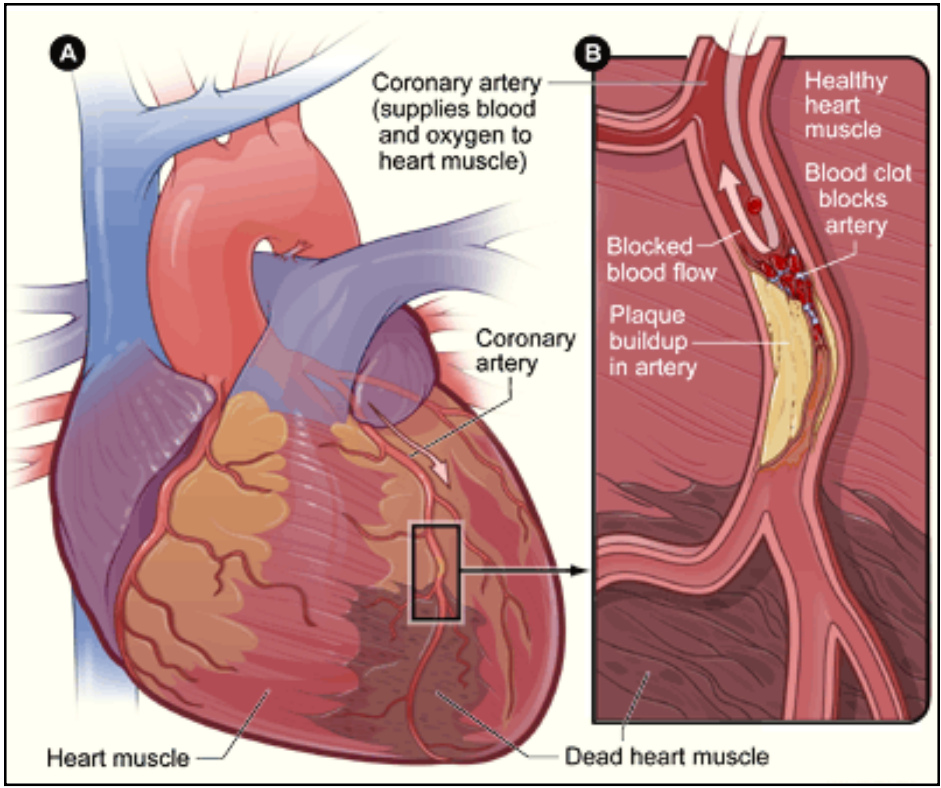
Այս մեթոտին արդիւնաւէտութիւնը փաստուած է ուսումնասիրութեամբ մը, կատարուած՝ 600 անձերու վրայ: Նիւ Եորքեան բազմաթիւ մեծ ընկերութիւններու պաշտօնեաներու բոլորն ալ ընդունած են բժշկական տարեկան քննութիւններու ենթարկուիլ: Այս խումբին մէջ, 38 ենթականեր չափագրեալ տախտակին վրայ կը դասուէին ամենէն աւելի վտանգաւորներու շարքին. արդարեւ, յաջորդող երեք տարիներու ընթացքին, անոնց մեծամասնութիւնը տագնապ ունեցաւ: Այսօր բոլոր անձերը, որոնց սրտերակային տախտակը զանոնք վտանգուած ցոյց կու տայ, անմիջապէս առարկայ կը դառնան կանխարգելիչ դարմանումի, իրենց դարմանումները այս հիման վրայ հաստատող բժիշկներու թիւն ալ կ'աւելնայ օրէ օր:

Տարբալուծարանի մը մէջ իրենց տարեկան առողջական քննութիւնը անցնող երեք մարդոց պարագան յստակօրէն ցոյց կու տայ այս դրութեան արժէքը: Երեքն ալ, յիսունի սահմանին վրայ, ցոյց կու տային սրտերակային իրերանման տախտակներ եւ իրենց թելադրուեցան կանխարգելիչ դարմանումի մը հետեւիլ. երեքէն երկուքը թելադրանքին կարեւորութիւն չտուին. մէկը յանկարծ մեռաւ, վեց ամիս ետք, սրտի սուր տագնապով մը: Երկրորդը ունեցաւ տագնապ մը, որմէ ետք վերապրեցաւ, բայց որիւրեքն տուաւ սրտային սպի մը: Երրորդը հետեւեցաւ տրուած խորհուրդին: Շուտով, իր սրտերակային տախտակը վերածուեցաւ «փոքր չափով զանգուած»ի մը, եւ հիմա ենթական կը շարունակէ կանխարգելիչ դարմանումը, տէր մնալով նախկին ֆիզիքական բարօրութեան:

ԻՆՉ Է ՄՐՏԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Բաւական երկար տարիներ, կը կարծուէր որ այս տեսակի արկածները ծերացումի հետեւանք էին եւ որ գորաւոր տագնապի պարագային, մահը անխուսափելի էր: Բայց որոշ պրպտոզ միտքեր, որոնց կարգին տօքթ. Ուայթ հարց տուին թէ արդեօք սխալ չէի՞նք այդ ըմբռնումները: Տարօրինակ բան, Քորեյայի պատերազմի ընթացքին սպաննուած ամերիկացի բազմաթիւ զինուորներու դիագնոստիկ քսաներկուքը ըլլալով միջին տարիք - ցոյց տուաւ հիւանդութեան հետքերը սկզբնափուլի մէջ: Ասկէ այն հետեւութիւնը ձեռք բերուեցաւ որ հիւանդութեան ընթացքը աստիճանական է եւ ախտաբանական, ինչպէս կեղծմաշկինը, կամ որեւէ ուրիշ վարակիչ հիւանդութեան, հակառակ որ կը զարգանայ շատ դանդաղօրէն:

Սրտի տագնապները ծնունդ կ'առնեն սրտային շնչերակներէն, որոնք կեդրոնական այդ մղիչին արիւն կը հալթայթեն: Պարագաներու 95 աօ հարիւրին համար, հիւանդութեան պատճառը արթնիւրդներու կոշուած երեւոյթն է. շնչերակներու ներքին մակերեսը կը ներթափանցուի դեղորակ պարպերով, քոլեսթերոլով, ի միջի այլոց: Վերջին շրջանին, շնչերակին ներքին մակերեսը պատուած կ'ըլլայ ճարպի գնդիկներու եւ բիւրեղային մասնիկներու խառնով

մը, որ խտանալով ու կարծրանալով, կը թանձրանան այն աստիճան որ կը խցեն արիւնին անցքը սրտային շնչերակներու մէջէն:

Անցքի փոքրացման այս կէտերը անհարթ մակերես ունին եւ ամէն շարժարութիւն կը ներկայացնեն լերդի կտորի մը կազմութեան հմար: Ե՛ի երբ այս վերջինը կազմուի, անմիջապէս ննդագրկում եւ մահ կ'առաջացնէ սրտի այն մասին մէջ, որ իր սնունդը կը ստանար այս շնչերակէն ու անոր մագերակներու ցանցէն, անշուշտ եթէ լերդի կտորը ամբողջ անցքը խցած է: Եւ ասիկա սովորական լեզուով, կը կոչուի սրտի տագնապ:

Երկար տարիներ պէտք են որպէսզի խնդիրը այս կէտին հասնի. կուրծքի ցաւերուն պէս բացայայտ նշաններ կրնան երեւան չգալ յիսունէն կամ վաթսունէն առաջ, մինչ ճարպային նիւթերու կուտակումը կրնայ սկսիլ քսան կամ երեսուն տարեկանին: Ժամանակին եթէ միջամտութիւն ըլլայ, կարելի է զարգացման ընթացքը կեցնել կամ նոյնիսկ հակառակ ուղղութիւն տալ անոր. բայց անգամ մը որ վերջին փուլին հասած է եւ շնչերակային հիւսուածին մէկ մասը կարծրացած է ալ ոչինչ կարելի է փոխել:

ՄՐՏԵՐԱԿԱՅԻՆ ՏԱՆՏԱԿԻՆ ԳԾՈՒԱԾՔԸ

Այս գծուածքի պատրաստութեան համար կը գործածուի ամբողջ շարք մը տախտակներու, որոնք կը մէջբերեն խնդրոյ առարկայ բոլոր ազդակներուն բարդ փոխադարձութիւնները: Աշխատանքը անկարելի պիտի ըլլար առանց ելեկտրոնական հաշուիչներու, որովհետեւ ութ փոփոխելի ազդակներով, կարելի դասաւորումներու թիւը կը բարձրանայ 8ի: Ուրեմն, միայն մէկ անձի վերաբերող ցուցմունքները կրնան կազմել շուրջ 16 միլիոնի կարելիութիւններ. բայց շնիւհիւ տախտակներուն եւ քանի մը բարդ փորձերու, ենթական կրնայ բժիշկին օգնութեամբ, դիւրաւ կազմել սրտերակային իր գծուածքը:

Այս հաշիւներուն մէջ նկատի առնուած ազդակները ենթարկուած են մանրամասն գիտական ուսումնասիրութիւններու, սրտերակային հիւանդութեան ենթակայ բազմաթիւ անձերու վրայ. օրինակ՝

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱԽԸՆԹԱՅՆԵՐ Մօտէն քննելով սրտերակային հիւանդներու եւ առողջ անձերու ընտանեկան պարագաները, յայտն-

ուած է որ աւելի մեծ թիւով սրտի տագնապներ երեւան եկած են առաջիններու ծնողներուն մօտ, քան երկրորդներուն, իսկ ութ անգամ աւելի հիւանդներու եղբայր քոյրերուն մօտ, քան առողջերու:

Սրտերակային կեցուածքի պատրաստութեան մէջ կը մտնեն դեռ ուրիշ փոփոխականներ, ինչպէս շնչերակային ճնշումը եւ շաքարախտը, որոնց երկուքն ալ կ'աւելցնեն վտանգը. հասակն ալ պէտք է նկատի ունենալ, որովհետեւ փոքրակազմ ենթարկաները աւելի վտանգուած են, քան յաղթակազմները: Ի վերջոյ, պէտք է նաեւ նկատի ունենալ արեան մէջ սակը փոսփորային ճարպերու, որոնք հաւանաբար կ'արգիլեն քոլեսթերոլի հաստատուն խաւերու կազմութիւնը:

Բոլոր այս ազդակները միասնաբար առած կը ճշդեն չափը իւրաքանչիւր անձի ունեցած կանխատրամադրութեան, «գերօ»էն մինչեւ «չառ մեծ» գացող աստիճանաւորումի մը համաձայն, որ այսպէս կը կազմէ սրտերակային գծուածքը. բայց ուշադրութիւն. մէկ, երկու կամ երեք ազդակ բաւարար չեն. պէտք է զանոնք բոլորն ալ զնահատել յարաբերաբար մէկը միւսին, եթէ կ'ուզենք որ ընդհանուր քննութիւնը ի վերջոյ արժէք մը ունենայ:

ՔՈՒԵՍԹԵՐՈՒԸ

Մոմային, հաստատուն այս նիւթը մեր գործածած անդանիւթերու մէկ մասին մէջ կը գտնուի անհրաժեշտ առողջութեան: Քոլեսթերոլը կը ներկայէ գրեթէ հինգ առ հարիւրը ուղեղի եւ ջղային հիւսուածի հաստատուն նիւթին, եւ կը կարծուի որ դեր մը կը կատարէ ջղային հոսանքին մէջ. կը մասնակցի նաեւ սեռային հորմոններու պատրաստութեան. բժիշկները կը սկսին մտահոգուիլ արեան մէջ անոր ներկայութեամբ, երբ կը հասնի անսովոր չափով բարձր սակի մը, որովհետեւ քոլեսթերոլը մէկն է սրտի շնչերակները խցող ճարպային նիւթերէն, ուրեւն ան կարեւոր տարրերէն մէկն է սրտերակային տախտակին, թէեւ երեք միակ պատասխանատուն:

ԲՆԱՄԻԶԱՅԻՆ ԹԹՈՒՆ (ACID URIC)

Երբ օրկանիզմը կ'այրէ իր վառելանիւթերը, ճարպեր, ածխաջրածնային բաղադրութիւններ կամ փրոթէիններ, կը կազմուին